

KRZYSZTOFORY

Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa

42

Muzeum Krakowa

Kraków 2024

Recenzenci zeszytu 42 / Reviewers of Volume 42: Aneta Borowik (Uniwersytet Śląski), Janusz Czop (Narodowy Instytut Muzeów), Aleksandra Krypczyk-de Barra (Muzeum Narodowe w Krakowie), Mirosław Kuklik (Muzeum Ziemi Puckiej im. Floriana Ceynowy w Pucku), Agnieszka Jankowska-Marzec (Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie), Filip Musiał (Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Krakowie), Grzegorz Nieć (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Zdzisław Noga (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Agnieszka Chłosta-Sikorska (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Agnieszka Wanicka (Uniwersytet Jagielloński), Tomasz Zaucha (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie), Barbara Zbroja (Archiwum Narodowe w Krakowie), Anna Ziębińska-Witek (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), Krzysztof Zamorski (Uniwersytet Jagielloński), Zdzisław Zblewski (Uniwersytet Jagielloński)

Redaktor prowadzący / Commissioning Editor: Anna Biedrzycka

Tłumaczenie na język angielski / Translation into English: Maria Piechaczek-Borkowska

Projekt graficzny / Graphic Design: Monika Wojtaszek-Dziadusz

Ilustracje / Illustrations: Agra Art, Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach (AAK), Archiwum Narodowe w Krakowie (ANK), Archiwum Państwowe w Warszawie, Biblioteka Jagiellońska (BJ), Biblioteka Narodowa (BN), International Council of Museums (ICOM), Muzeum Historii Polski (MHP), Muzeum Krakowa (MK), Muzeum Narodowe w Krakowie (MNK), Muzeum Narodowe w Warszawie (MNW), Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, Narodowe Archiwum Cyfrowe (NAC), Polska Akademia Umiejętności, Śląska Biblioteka Cyfrowa (ŚBC), War Relics Forum, Wikimedia Commons, Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum (ZKW) zbiory / collections of: rodziny Tetmajerów / the Tetmajer family oraz / and: Rafał Chmielewski (MHP), Lewis Clarke (Wikipedia), Jakub Czaja, Mateusz Drożdż, Marek Gręplowski, Adrian Grycuk (Wikipedia), Jacqueline Guillot (Pexels), Marcin Gulis (MK), Guillaume Hankenne (Pexels), Marcin Herrmann, Piotr Idem (MK), Patryk Jezierski (MNK), Gagan Kaur (Pexels), Alper Murat Kirpik (Pexels), Helena Kocur (MK), Bogdan Krężel (MK), Elżbieta Lang (MK), Piotr Ligier (MNW), Noland Live (Pexels), Mikołaj Niedojadło (MK), Adrien Olichon (Pexels), Wojciech Paduchowski, Jaroslav Pulicar, Zygmunt Put (Wikipedia), Zbigniew Reszka (Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie), Andrzej Ring (ZKW), Lech Sandzewicz (ZKW), Anna Shvets (Pexels), Maciej Szczepańczyk (Wikipedia), Anna Warzecha (MK), Agata Klimek-Zdeb (MK), Karolina Żłobecka (MK)

ISSN 0137-3129

© Muzeum Krakowa, Kraków, 2024

Wydawca / Publisher:

Muzeum Krakowa, Rynek Główny 35, 31-011 Kraków

www.muzeumkrakowa.pl

www.facebook.com/muzeumkrakowa

<https://journals.akademicka.pl/krzysztofony>

Rocznik jest wpisany do prowadzonego przez MEiN Wykazu czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych z 3 listopada 2023 r.: na liście nr 32461; unikatowy identyfikator czasopisma – 201305 / The annual is included on the updated list of scholarly journals and peer-reviewed proceedings from international conferences accredited by the Ministry of Education and Science published on 3 November 2023: item No. 32461 on the list; the journal's unique identifier is 201305

Czasopismo jest indeksowane w bazie ERIH PLUS / The journal is included in the ERIH PLUS database

Pierwotną wersją czasopisma jest wersja papierowa / The periodical originally comes out in paper

Printed in Poland

Nakład 200 egz. / An edition of 200 copies

Skład, przygotowanie do druku / Typesetting: Jacek Łucki

Druk / Print: ZAPOL Sobczyk Sp.k.

Redaktor / Editor

Michał Niezabitowski

Rada Naukowa / Scientific Council

Zdzisław Noga – przewodniczący / President (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Antoni Bartosz (Muzeum Etnograficzne w Krakowie), Jacek Chrobaczyński (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Péter Farbaky (Budapesti Történeti Múzeum, Węgry), Jacek Gądecki (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie), Jacek Górski (Muzeum Archeologiczne w Krakowie), Dariusz Kosiński (Uniwersytet Jagielloński), Piotr Krasny (Uniwersytet Jagielloński), Anna Niedźwiedz (Uniwersytet Jagielloński), Jacek Purchla (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie; Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie), Volker Rodekamp (Stadtgeschichtliches Museum Leipzig, RFN)

Kolegium Redakcyjne / Editorial Board

Michał Niezabitowski – przewodniczący / President, Anna Bednarek, Anna Biedrzycka, Ewa Gaczoł, Piotr Hapanowicz, Zdzisław Noga, Jacek Salwiński, Andrzej Szoka, Barbara Świadek, Jacek Zinkiewicz – sekretarz / Secretary

Koncepcja magazynu otwartego zrealizowana w oddziale Muzeum Krakowa Thesaurus Cracoviensis – Centrum Interpretacji Artefaktów na tle innych realizacji tego typu w muzeach polskich

Informacje o autorze: dr, historyk sztuki, starszy asystent w Muzeum Krakowa, Thesaurus Cracoviensis – Centrum Interpretacji Artefaktów, oddział Muzeum Krakowa, <https://orcid.org/0000-0002-5316-5461>

Information about the author: PhD, art historian, Senior Assistant at the Museum of Kraków, Thesaurus Cracoviensis – Artefacts Interpretation Centre, a branch of the Museum of Kraków, <https://orcid.org/0000-0002-5316-5461>

Abstrakt: O olbrzymim potencjale idei magazynu otwartego dla publiczności świadczą kolejne realizacje magazynów w otwartej formule na gruncie polskim. Chronologiczny przegląd już zrealizowanych tego typu projektów pozwala prześledzić postępujący proces otwierania się polskich muzeów, a zwłaszcza ich powierzchni magazynowych, i stawania się coraz bardziej dostępnymi dla szerokiego grona odbiorców.

Punktem odniesienia dla innych tego typu realizacji jest nowatorski w skali naszego kraju projekt centralnego magazynu zbiorów Muzeum Krakowa, zrealizowany w latach 2007–2017. Niepowodzenie w pozyskaniu funduszy zewnętrznych na realizację tego zamierzenia, uzasadniane właśnie brakiem społecznej funkcji, jaką mogłaby spełniać tego typu instytucja, skierowały intencje pomysłodawców w stronę idei magazynu otwartego. Pomyślna finalizacja przedsięwzięcia realizowanego z dużym rozmachem była możliwa dzięki wsparciu Gminy Miejskiej Kraków, która przekazała na ten cel połowę potrzebnych środków finansowych.

Thesaurus Cracoviensis jest postrzegany jako realizacja przecierająca nieznane dotąd na tę skalę szlaki. Na odwiedzających Centrum Interpretacji Artefaktów, bez względu na to, czy są to branżowcy: muzealnicy, konserwatorzy, historycy sztuki, czy też osoby niezwiązane z tymi dziedzinami, Skarbiec Krakowa robi ogromne wrażenie. Dzięki kontaktom z wieloma instytucjami muzealnymi zarówno sam pomysł magazynu otwartego, jak i szczegółowe rozwiązania w nim zastosowane udało się zaimplementować w kolejnych nowo powstających projektach tego typu. W tym sensie Muzeum Krakowa dało swego rodzaju impuls, przyczyniając się do upowszechnienia idei magazynu otwartego, swoistego znaku czasu współczesnego muzealnictwa.

The Concept of an Open Storehouse Carried Out at the Thesaurus Cracoviensis – Artefacts Interpretation Centre, a Branch of the Museum of Kraków, Compared to Other Projects of This Kind Operating at Polish Museums

Abstract: The tremendous potential of the idea of a museum storehouse open to the public manifests itself in the growing list of new initiatives embracing the open storehouse formula in Poland. A chronological survey of such projects which have already been completed allows us to track the progressive process of Polish museums, and especially their storage spaces, becoming more open and accessible to the wider public.

A point of reference for other ventures of this kind is the project encompassing the central collections storehouse of the Museum of Kraków completed in the years 2007–2017 – a genuine innovation on a national scale. The failure to obtain external funding for this enterprise on the grounds of the alleged lack of social function for this kind of institution led the originators' intentions towards the idea of an open storehouse. The successful fruition of the enterprise which was carried out on a grand scale was only possible thanks to the support of the Municipality of Kraków which provided half of the amount needed for this project.

Thesaurus Cracoviensis is perceived as a trailblazing and groundbreaking phenomenon. The visitors of the Artefacts Interpretation Centre, whether they are professionals working in the same field (museumologists, conservators, art historians, etc.), or persons without any ties to the museum industry, are always immensely impressed by this Treasury of Kraków. Thanks to our connections with multiple museum institutions it has been possible to spread the concept of an open storehouse itself, and to implement the specific solutions used in it in a number of new and upcoming projects of this kind. Therefore, the Museum of Kraków has, in a certain sense, provided a strong impetus to popularize the idea of an open storehouse – a concept which has become a sign of the times in the field of contemporary museology.

Słowa kluczowe: magazyn, artefakt, skarbiec, muzeum, dostępność, Thesaurus Cracoviensis

Keywords: storehouse, artefact, treasury, museum, accessibility, Thesaurus Cracoviensis

Koncepcja magazynów otwartych jest stosunkowo nowa w muzealnictwie. W zasadzie możemy mówić o niej w odniesieniu do kilku ostatnich dziesięcioleci. Pierwsze próby udostępnienia przestrzeni magazynowych podejmowano na kontynencie amerykańskim¹. Za pionierskie uważane są działania Museum of Anthropology, University of British Columbia (Muzeum Antropologii na Uniwersytecie Kolumbii Brytyjskiej) w Vancouver w 1976 roku oraz sześć lat później w Strong Museum w Rochester. Metropolitan Museum of Art w Nowym Jorku utworzyło otwarty magazyn swoich zbiorów w 1988 roku. Działalność rozpoczęło tam wówczas The Henry R. Luce Center for the Study of American Art (Centrum Studiów nad Sztuką Amerykańską im Henry'ego R. Luce'a)².

Również w Europie można wskazać instytucje stawiające sobie za cel realizację społecznej funkcji muzeum. Od 2003 roku działa Glasgow Museums Resource Centre. Gromadzone są w nim obiekty z kolekcji muzealnych miasta, nieznajdujące się w danym momencie na żadnej z wystaw. Otwarte w 2011 roku Museum aan de Stroom w Antwerpii z Visible Storage (Widocznym Magazynem) na jednym z poziomów, mieszczącym ponad 180 tysięcy eksponatów, stało się wspólnym miejscem dla Muzeum Etnograficznego, Narodowego Muzeum Żegluga oraz Muzeum Folkloru. Magazyny otwarte funkcjonują z powodzeniem także w wiedeńskim Jüdisches Museum, ponownie otwartym w 2011 roku, a także w Uměleckoprůmyslové museum v Praze (Muzeum Sztuki Dekoracyjnej w Pradze), które przeszło gruntowną modernizację zakończoną w 2017 roku. Wybitnym przedsięwzięciem z ostatnich lat okazała się inwestycja Museum Boijmans Van Beuningen w Rotterdamie. We wzniesionym w 2021 roku nowoczesnym budynku mieszczą się pracownie konserwatorskie, pomieszczenia dla kuratorów, a przede wszystkim profesjonalnie wyposażone magazyny dla dzieł malarskich, przedmiotów metalowych, materiałów organicznych i nieorganicznych oraz fotografii³.

Celem tego artykułu jest próba analizy zarówno zjawiska zarysowanego w tytule, jak i adaptacji koncepcji magazynu otwartego na gruncie polskim i jej rozwoju aż do chwili obecnej na podstawie wybranych przykładów. Okazuje się

bowiem, że rodzime środowisko muzealne stosunkowo szybko uświadomiło sobie olbrzymi potencjał tego rozwiązania, czego efektem są kolejne realizacje magazynów w formule otwartej. Chronologiczny przegląd już zrealizowanych tego typu projektów pozwala prześledzić postępujący proces otwierania się polskich muzeów, a zwłaszcza ich powierzchni magazynowych, i stawania się coraz bardziej dostępnymi dla szerokiego grona odbiorców.

Punktem odniesienia dla tego typu realizacji jest nowatorski w skali naszego kraju projekt centralnego magazynu zbiorów Muzeum Krakowa, powstały w latach 2007–2017. Niepowodzenie w pozyskaniu funduszy zewnętrznych na realizację tego zamierzenia, wynikające właśnie z braku społecznej funkcji, jaką mogłaby spełniać tego typu instytucja, skierowały intencje pomysłodawców w stronę idei magazynu otwartego. Pomyślna finalizacja przedsięwzięcia zrealizowanego z dużym rozmachem była możliwa dzięki wsparciu Gminy Miejskiej Kraków, która przekazała na ten cel połowę potrzebnych środków finansowych.

Przedmiot, rzecz, eksponat, artefakt, symbol

Rzecz stająca się eksponatem muzealnym jest już uprzednio artefaktem, czyli wytworem ludzkiego umysłu i pracy. Jednakże właśnie dopiero wówczas, gdy staje się ona muzealium, zyskuje miano artefaktu na całkiem nowym poziomie semantycznym. Każda rzecz ma swoje własne pochodzenie, autora, konkretne atrybuty, reprezentuje swoje czasy. Te faktory szczególnie interesują historyka, historyka sztuki, inwentaryzatora oraz – co rozumiałe – muzealnika. Niebagatelne jest znaczenie potencjału symbolicznego danej rzeczy w momencie, gdy staje się ona obiektem muzealnym⁴. Odtąd można ją prezentować w przeróżnych ujęciach i kontekstach, w zestawieniu z innymi jej podobnymi bądź przeciwnie – na zasadzie antytezy. Jedną historię można opowiedzieć na wiele różnych sposobów. Podobnie rzecz (*nomen omen*) ma się z konkretnym obiektem, niejednokrotnie stającym się w przestrzeni muzealnej czymś na kształt archetypu⁵.

Magazyn rzeczy

Każda opowieść ma jednak swój koniec. Muzealium, stanowiące własność konkretnej jednostki i wpisane do jej

¹ Jedną z pierwszych prac poświęconych publicznej i społecznej roli nowoczesnego muzeum jako dostępnej przestrzeni wiedzy jest: Dana John Cotton: *The Gloom of the Museum*. Vermont 1917.

² Gorządek Ewa: *Kurator Magazynu Studyjnego Kolekcji w CSW – pokazujemy to, co ukryte*. Rozm. przepr. Anna Bernat [online]. Dzieje.pl, 26 czerwca 2022 [dostęp 21 kwietnia 2024]. Dostępny w internecie: <https://dzieje.pl/kultura-i-sztuka/kurator-magazynu-studyjnego-kolekcji-w-csw-pokazujemy-co-ukryte>.

³ Zaucha Tomasz: *Depot. Nowy magazyn w Museum Boijmans Van Beuningen w Rotterdamie*. „Muzealnictwo” 2022, nr 63, s. 32–33; Kisters Sandra: *The Collection within easy reach: the concept of*

an open Depot. In: *Depot Boijmans van Beuningen: special opening edition*. Ed. Sandra Kisters, Esmee Postma. Rotterdam 2021, pp. 62–65.

⁴ Świąch Iwona: *O muzealnym magazynie rzeczy*. „Zbiór Wiadomości do Antropologii Muzealnej” 2020, nr 7, s. 48.

⁵ Ważne wydaje się podkreślenie funkcji narratora, jaką może i powinno spełniać muzeum. W strategii Muzeum Krakowa na lata 2022–2027 jego misję sformułowano następująco: „Słuchamy Krakowa, dokumentujemy i opowiadamy miasto”. *Misja i strategia* [online]. Muzeum Krakowa, 2024 [dostęp 2 kwietnia 2024]. Dostępny w internecie: <https://muzeumkrakowa.pl/misja-i-strategia>.

inwentarza, jest dobrem społecznym i jako takie podlega ochronie⁶. Czas i sposób jego wykorzystania w ramach wystaw stałych i czasowych, warsztatów czy zajęć edukacyjnych jest w różnym stopniu ograniczony. To właśnie sprawia, że musi on w pewnym momencie zejść z muzealnej sceny, choćby po to, aby poddać się koniecznym zabiegom konserwatorskim. Jest bowiem dziedzictwem kulturowym i jego żywotność gwarantuje przyszłym pokoleniom możliwość uczestniczenia w tej historycznej opowieści.

Truizmem jest stwierdzenie, że każda kolekcja potrzebuje miejsca. Muzea, zgodnie ze swoją definicją i misją, sukcesywnie powiększają swoje zbiory. A przestrzeni magazynowych siłą rzeczy jest coraz mniej. Szacuje się, że „spośród tych około 900 polskich muzeów mniej niż 10 proc. posiada własne, przygotowane specjalnie w tym celu, profesjonalnie wyposażone magazyny”⁷. Równocześnie według obecnych szacunków w muzealnych magazynach przechowywane jest średnio 90 proc. zbiorów, gdyż zazwyczaj nie ma możliwości zwiększenia powierzchni ekspozycyjnych. A zapotrzebowanie na wydarzenia muzealne nie maleje⁸.

Od kustkamery do magazynu

Jest pewien sposób na to, aby podjąć próbę odwrócenia tych proporcji. Wystarczy cofnąć się do historycznego rozwiązania, jakim były szczególnie popularne w okresie manieryzmu kustkamery. Obecnych muzealników słusznie uważa się za sukcesorów ówczesnych właścicieli gabinetów osobliwości, choć w zasadzie pełniły one przecież równocześnie funkcję magazynów. Chodziło w nich o prezentację nagromadzonych tam niezwykle przedmiotów, dla których konkretne pomieszczenie było nie tylko salą ekspozycyjną, ale przede wszystkim miejscem stałego przechowywania.

Jednakże rzecz nie w tym jedynie, aby zapewnić artefaktom miejsce, choć – jak wyżej zauważono – już na tym pierwszym, podstawowym poziomie zapewne większość muzeów boryka się z niemałymi problemami. Cenne zbiory należy przede wszystkim odpowiednio chronić. „Ochrona oraz efektywne i zrównoważone zarządzanie zbiorami są coraz częściej we współczesnym świecie sferami wykorzystującymi wiele różnych dziedzin wiedzy i wychodzącymi poza dotychczasowy, tradycyjny zakres działalności muzealnej. W tych obszarach wyjątkowe znaczenie ma współ-

praca trzech grup zawodowych: konserwatorów, kustoszy i naukowców (gł. fizyków, chemików, biologów), których wspólne i uzupełniające się działania powinny być nakierowane na ciągłe poszukiwanie lepszych rozwiązań w celu stałego podwyższania poziomu ochrony zbiorów”⁹.

Większość muzeów posiada zbiory o zróżnicowanym charakterze, co stanowi zarówno walor, jak i oczywistą trudność związaną z ich przechowywaniem i zabezpieczeniem. Stworzenie magazynu wyposażonego w profesjonalny system, zapewniający wysoki poziom ochrony zbiorów w zależności od ich specyficznych wymagań środowiskowych, jest niełatwym zadaniem. Wyzwania multiplikują się w przypadku magazynu, który równocześnie ma być dostępny dla publiczności, choćby nawet w ograniczonych interwałach czasowych. W ramach dyskursu na temat roli magazynu zbiorów próba znalezienia balansu pomiędzy kwestią stworzenia odpowiednich warunków do przechowywania artefaktów a szansą na zaprezentowanie jak największej liczby zbiorów zwiedzającym nie jest rzeczą łatwą. Jednakże z roku na rok tendencja do otwierania się na coraz szersze kręgi odbiorców przybiera na sile. „Ten powrót do źródeł, do prezentacji magazynów (choć czasem opisywany jako przedsięwzięcie zupełnie nowatorskie) można obserwować w polskim muzealnictwie od kilku lat. Realizacje te zbliża do pewnego stopnia forma udostępniania zbiorów, jednakże różni wszystko inne: powody takiego wyboru prezentacji, liczba pokazywanych zbiorów i ich rodzaj, rzeczywista dostępność”¹⁰.

Muzeum Rzeźby im. Xawerego Dunikowskiego w Królikarni, oddział Muzeum Narodowego w Warszawie

Odbudowa Królikarni, pałacu wzniesionego w latach osiemdziesiątych XVIII wieku, a zrujnowanego podczas II wojny światowej, została ukończona w 1965 roku. Od roku nie żył już wówczas Xawery Dunikowski, dla którego prac rzeźbiarskich już wcześniej przewidziano miejsce we wnętrzach pałacu. Obecnie prace tego wybitnego artysty znajdują się również w plenerze, na terenie współczesnego Parku Rzeźby. Pracom Dunikowskiego towarzyszą inne realizacje rzeźbiarskie należące do zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie. Oczywiście prezentowane są jedynie rzeźby wykonane z trwałych materiałów, których okresowe

⁶ Ustawa o muzeach z 21 listopada 1996 r., rozdz. 4.

⁷ Niezabitowski Michał: Wstęp. W: *Thesaurus Cracoviensis – Centrum Interpretacji Artefaktów*. Red. Marcin Baran, Anna Bednarek. Kraków 2018, s. 6. W ciągu kilku lat dane te uległy zmianom. Z analiz statystycznych obejmujących rok 2022 wynika, że prowadzenie działalności muzealnej potwierdziło 676 muzeów (963 razem z oddziałami). Por. „Kultura i Dziedzictwo Narodowe w 2022 r.” 2023, s. 124.

⁸ „Kultura i Dziedzictwo Narodowe w 2022 r.”..., s. 128. Tam szczegółowe dane poświadczające wzrost wymienionych faktorów.

⁹ Czop Janusz: *Centralny Magazyn Zbiorów Muzealnych – nowe zadanie Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zabytków*. „Muzealnictwo” 2019, nr 60, s. 94. Ciekawie prezentują się wyniki badań dotyczących zależności pomiędzy długością życia materiałów o różnej wrażliwości chemicznej a temperaturą w pomieszczeniach magazynowych. Por. Michalski Stefan: *Agent of Deterioration: Incorrect Temperature* [online]. Canadian Conservation Institute, 17 maja 2018 [dostęp 4 kwietnia 2024]. Dostępny w internecie: <https://www.canada.ca/en/conservation-institute/services/agents-deterioration/temperature.html>.

¹⁰ Świątek Iwona: *O muzealnym magazynie...*, s. 53.

eksponowanie w zmiennych warunkach atmosferycznych nie wpływa negatywnie na ich stan zachowania. W przestrzeni parku odbywają się niekiedy ekspozycje plenerowe¹¹.

W czerwcu 2013 roku w Królikarni zainaugurowano działalność magazynu studyjnego rzeźby XX i XXI wieku. Jak informują sami organizatorzy, „Nie jest to wystawa, ale tak zorganizowany magazyn, by publiczność podczas studyjnych wizyt mogła z bliska zapoznać się z kolekcją Muzeum, porównać właściwości materiałów rzeźbiarskich, śledzić kierunki w sztuce ostatnich lat, a nawet podjąć własne studia rysunkowe”¹². Zwiedzający odnajdą tu m.in. prace Aliny Szapocznikow, Augusta Zamoyskiego, Katarzyny Kobro, Henryka Kuny, Jerzego Beresia, Henryka Stażewskiego, Władysława Hasiora.

Drugi z magazynów studyjnych poświęcony jest twórczości wspomnianego wyżej Xawerego Dunikowskiego. Również podczas tej wizyty zwiedzającym towarzyszy przewodnik. Prace wybitnego mistrza dłuta pochodzą ze wszystkich okresów jego twórczości, dając uczestnikom oprowadzania możliwość zapoznania się z dorobkiem artysty od okresu Młodej Polski aż po szkice i modele ostatnich pomników.

Centrum Konserwacji Wraków Statków w Tczewie, oddział Narodowego Muzeum Morskiego w Gdańsku

Muzeum w Tczewie zostało otwarte w 1984 roku jako czwarty z kolei oddział Narodowego Muzeum Morskiego, po Muzeum Latarnictwa w Rozewiu, Muzeum Rybołówstwa w Helu oraz Składzie Kolonialnym w Gdańsku¹³. Gmach CKWS, którego budowę ukończono w 2016 roku, powstał w ramach projektu *Centrum Konserwacji Wraków Statków wraz z Magazynem Studyjnym w Tczewie*, a zrealizowano go w ramach programu *Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego*. Idea, którą udało się zrealizować pomysłodawcom, było połączenie funkcji ekspozycyjnej i edukacyjnej z profesjonalnie wyposażoną pracownią konserwatorską. Zwiedzający mają możliwość poznania tajników pracy konserwatorów,

korzystających z zaawansowanej aparatury do prowadzenia szerokiego zakresu prac na rzecz ochrony zabytków. Okazała przestrzeń magazynu studyjnego umożliwiła wyeksponowanie obiektów wielkogabarytowych. Nowoczesnym w skali krajowej rozwiązaniem jest zastosowanie w budynku systemu wyciągników służących do eksponowania m.in. wraków statków odkrytych na dnie Morza Bałtyckiego czy legendarnych dla polskiego żeglarstwa jednostek Dal Andrzeja Bohomolca i Opty Leonida Teligi. W przeszklonych regałach przesuwnych prezentowane są ponadto muzealia małych rozmiarów.

Galeria magazynowa w Markoniówce, Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie

Celem twórców nowych przestrzeni wystawienniczo-magazynowych zbudowanych wokół dawnego pawilonu kąpielowego księżnej marszałkowej Izabeli Lubomirskiej było możliwie najszersze udostępnienie zwiedzającym przechowywanych zbiorów w duchu „wierności tradycji muzeum otwartego dla wszystkich, zainicjowanej przez Stanisława Kostkę Potockiego”¹⁴. Już w roku otwarcia galerii, czyli w 2017, wilanowskie magazyny zbiorów przechowywały jedynie 40 proc. obiektów, pozostała część prezentując w ramach przygotowanych wystaw. Prace projektowe zwiększyły powierzchnię ekspozycyjną o ponad 200 m kw., umożliwiając zapoznanie się z częścią kolekcji, która dotąd nie była prezentowana, w profesjonalnie przygotowanych magazynach. Pawilon Marconiego, stanowiący osobną kubaturę, dał możliwość wyodrębnienia obszaru przeznaczanego dla zbiorów o specjalnych wymaganiach, jeśli chodzi o warunki atmosferyczne.

Galerie magazynowe są też miejscem stałej działalności edukacyjnej, nastawionej na przybliżenie jak najszerszemu gronu odbiorców wiedzy na temat technik rzemieślniczych i konserwacyjnych, tajników restauracji dzieł sztuki oraz zagadnień związanych z prewencją w dziedzinie opieki nad zabytkami¹⁵.

Centrum Magazynowo-Konserwatorskie i Digitalizacyjne oraz Badawcze, Muzeum Historii Fotografii im. Walerego Rzewuskiego w Krakowie

W lutym 2020 roku zakończono projekt przebudowy dawnego budynku Muzeum Fotografii przy ulicy Józefińskiej w Krakowie. W toku prac powstały specjalistyczne pracownie konserwacji sprzętu fotograficznego, powiększono przestrzenie pracowni dokumentacji obrazowej, zwiększono także powierzchnię magazynową muzeum. Utworzono w pełni otwarte dla publiczności magazyny studyjne, w których udostępniono zwiedzającym część kolekcji polskich aparatów fotograficznych, powiększalników i rzutników oraz polskie i zagraniczne projekторы filmowe produkowane od początku XX wieku. W ramach trasy zwiedzania MuFo przygotowana została nowa oferta edukacyjna prezentująca muzealne życie obiektu od momentu przyjęcia go do muzeum aż do umieszczenia w magazynie lub na wystawie.

¹¹ *Park rzeźby* [online]. Muzeum Narodowe w Warszawie [dostęp 23 kwietnia 2024]. Dostępny w internecie: <https://krolikarnia.mnwart.pl/o-krolikarni/park-rzezby/>.

¹² *Magazyny studyjne rzeźby XX i XXI wieku* [online]. Muzeum Narodowe w Warszawie [dostęp 23 kwietnia 2024]. Dostępny w internecie: <https://www.krolikarnia.mnw.art.pl/kolekcje/magazyny-studyjne/>.

¹³ *Centrum Konserwacji Wraków Statków* [online]. Narodowe Muzeum Morskie w Gdańsku, 2021 [dostęp 28 kwietnia 2024]. Dostępny w internecie: <https://nmm.pl/centrum-konserwacji-wrakow-statkow/>.

¹⁴ Pawlak Agnieszka: *Magazyny zbiorów otwarte dla publiczności – nowa koncepcja profilaktyki muzealnej* [online]. Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie [dostęp 23 kwietnia 2024]. Dostępny w internecie: https://wilanow-palac.pl/magazyny_zbiorow_otwarte_dla_publicznosci_nowa_koncepcja_profilaktyki_muzealnej/.

¹⁵ *Ibidem*.

Magazyn studyjny, Centralne Muzeum Włókiennictwa w Łodzi

Otwarcie magazynu studyjnego miało miejsce w 2022 roku. Warto wspomnieć, że już od 2008 roku swój magazyn tego typu udostępniło w Łodzi Muzeum Sztuki. W Muzeum Włókiennictwa magazyn nie jest dostępny dla zwiedzających na co dzień. Pełni raczej funkcję przestrzeni umożliwiającej organizację cyklicznych wydarzeń. W ramach realizowanych w 2023 roku comiesięcznych zajęć *Środa z obiektem* uczestnicy mieli możliwość bezpośredniego kontaktu z wybranymi obiektami prezentowanymi przez opiekunów kolekcji. Była to również okazja do rozmów ze specjalistami z dziedziny konserwacji. W 2024 roku magazyn gościł uczestników dwóch spotkań: *Jak (roz)czarować klienta, czyli etykiety fabryczne z przełomu XIX i XX wieku*, podczas którego prezentowana była unikatowa kolekcja etykiet, winiet i rachunków firmowych, jakie trafiły w ostatnim czasie do muzealnych zbiorów, oraz *Umrzeć dla mody – spotkanie z modą czasów napoleońskich*.

Specyficznego klimatu przestrzeni magazynu, w którym odbywają się również spotkania autorskie, nadają ustawione tam maszyny dziewiarskie do produkcji fabrycznej i chałupniczej. Równocześnie w specjalnych komodach magazynowych, umożliwiających łatwy dostęp do każdego obiektu, przechowuje się laszki (próbki tkanin przemysłowych) oraz elementy ubioru¹⁶.

Magazyny studyjne Muzeum Podkarpackiego w Krośnie

Obecność magazynów studyjnych Działu Historii Szklania i Przemysłu Szklarskiego Muzeum Podkarpackiego ma związek ze znajdującą się w zbiorach tego muzeum największą w Polsce kolekcją współczesnego szkła użytkowego i artystycznego, przechowywanego w pomieszczeniach pałacu biskupiego w Krośnie. Budynek ten został przekazany przez władze miasta na potrzeby muzeum w 1953 roku.

Secesyjna kamienica Zgoda, znajdująca się w bezpośrednim sąsiedztwie pałacu biskupiego, związana była przez dziesięciolecia z Cechem Wielkim Zbiorowym Rzemieślników Chrześcijan, później zaś z Cechem Rzemiosł Różnych. Obecnie budynek jest siedzibą Muzeum Podkarpackiego. W piwnicach zobaczyć można prądziewoją część wystawy archeologicznej, natomiast w przyziemiu oraz na kolejnych kondygnacjach zlokalizowane są m.in. magazyny studyjne Działu Artystycznego oraz Pracownia Konserwacji Malarstwa i Rzeźby.

Magazyn studyjny w Ratuszu, Muzeum Poznania, oddział Muzeum Narodowego w Poznaniu

W marcu 2024 roku Muzeum Narodowe w Poznaniu udostępniło magazyn studyjny jako część nowej ekspozycji w Ratuszu miejskim. Głównym celem jest prezentacja jak największej liczby muzealiów z bogatej kolekcji Muzeum Poznania, związanych głównie z historią miasta i jego mieszkańców.

Na wstępnym etapie są projekty kolejnych magazynów o charakterze otwartym, które w założeniu mają być częścią planowanego centralnego magazynu zbiorów MNP. Szacuje się, że prace potrwać mogą około 10–12 lat. Część głównych magazynów zostanie zaprojektowana jako przestrzenie dostępne dla publiczności, szczególnie jeśli chodzi o zbiory, które nie są eksponowane na wystawach stałych.

Jesienią tego roku Muzeum Narodowe w Poznaniu planuje otwarcie nowej ekspozycji Galerii Sztuki Starożytnej. Jej fragment zaplanowano właśnie jako „wystawę magazynową”. Ma ona przybrać formę ogromnej przeszklonej witryny, wypełnionej obiektami tworzącymi kolekcję sztuki starożytnej. Ekspozycja ta zatem będzie pełnić funkcję magazynu otwartego, bezpiecznego dla muzealiów pod względem prewencyjnej ochrony zbiorów.

Magazyn studyjny Muzeum Śląskiego w Katowicach

Również w 2024 roku w Muzeum Śląskim dobiegnie końca realizacja projektu przebudowy i adaptacji zabytkowego budynku dawnej łaźni Gwarek. Koncepcja ta jest kontynuacją większego przedsięwzięcia, ukierunkowanego na stworzenie kompleksu nowej siedziby MŚ wraz z rewitalizacją i społecznym udostępnieniem budynków oraz terenu dawnej Kopalni Katowice. Jak poinformowano na stronie internetowej muzeum, „projekt ma na celu nadanie nowej funkcji obiektom pokopalnianym i zagospodarowanie terenu w otoczeniu budynków, a także ich wyposażenie. Budynek dawnej łaźni Gwarek ma pełnić funkcję magazynu studyjnego eksponatów związanych z historią przemysłu oraz militariami z możliwością udostępnienia przestrzeni zwiedzającym”¹⁷.

Inne przykłady magazynów udostępnianych publiczności

W ostatnim czasie magazyny demonstracyjne zostały otwarte w kilku muzeach na wolnym powietrzu. Jako przykład służyć może nowo wybudowany magazyn zbiorów Muzeum Wsi Lubelskiej, który uzyskał nominację do tytułu „Budowa XXI w.” w Ogólnopolskim Konkursie Budowlanym *Modernizacja Roku & Budowa XXI w.*, organizowanym przez Stowarzyszenie Ochrony Narodowego Dziedzictwa Materialnego¹⁸.

¹⁶ *Magazyn studyjny, czyli muzeum od kuchni* [online]. Centralne Muzeum Włókiennictwa w Łodzi, 2017 [dostęp 21 kwietnia 2024]. Dostępny w internecie: <https://cmwl.pl/public/informacje/magazyn-studyjny-czyli-muzeum-od-kuchni,103>.

¹⁷ *Rewitalizacja dawnej łaźni Gwarek* [online]. Centralne Muzeum Śląskie, 2022 [dostęp 24 kwietnia 2024]. Dostępny w internecie: <https://muzeumslaskie.pl/rewitalizacja-dawnej-lazni-gwarek/>.

¹⁸ *Nominacja do tytułu „Budowa XXI w.”. Głosowanie na nowy magazyn Muzeum Wsi Lubelskiej* [online]. Muzeum Wsi Lubelskiej, 13 kwietnia 2023 [dostęp 24 kwietnia 2024]. Dostępny w internecie: <https://skansen.lublin.pl/pl/aktualnosci/nominacja-do-tytulu-budowa-xxi-w-glosowanie-na-nowy-magazyn-mwl/>.

Od 4 lipca 2021 roku cztery nowo wyremontowane obiekty o łącznej powierzchni ponad 2 tysięcy m kw. udostępniło zwiedzającym Muzeum Zamoyskich w Kozłówce. Właśnie wówczas zakończono realizację projektu *Przebudowa, rewitalizacja i konserwacja budynków zespołu pałacowo-parkowego w Kozłówce*. Remonty przeprowadzono w czterech budynkach: oficynie północnej, południowej, teatralni oraz dawnej stajni. Szczególną uwagę zwraca ostatnia ze wspomnianych lokalizacji. Tak jak inne magazyny zbiorów, magazyn studyjny nie jest udostępniany dla ruchu turystycznego, a jego studyjność ułatwiają przeszklenia, dzięki którym można zajrzeć w przestrzeń, w której przechowywane są muzealia.

Jesienią 2001 roku uroczystie zainaugurowano działalność magazynu studyjnego w Muzeum Budownictwa Ludowego w Olsztynku. Dwukondygnacyjny budynek jest kopią stajni z założenia dworskiego w Tolkinach w powiecie kętrzyńskim. Posiada część magazynową wraz z przestrzenią ekspozycyjną o łącznej powierzchni ponad 5 tysięcy m kw. Sali wystawienniczej nadano charakter dawnej stajni przez zastosowanie drewnianych wykończeń elementów konstrukcyjnych¹⁹.

Wraz z zakończeniem pierwszego etapu inwestycji *Budowa centralnego magazynu zbiorów wraz z częścią ekspozycyjną i centrum edukacyjnym* w Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu uruchomiono segment magazynowy z pracowniami konserwatorskimi i fotograficznymi. W 2023 roku Muzeum Rolnictwa udostępniło nowoczesnie zaaranżowane wnętrza zwiedzającym. Rozmach inwestycyjny projektu robi wrażenie. W ramach segmentu magazynowego są osobne pomieszczenia dla eksponatów drobnych, glinianych, metalowych, drewnianych, tkanin, obrazów, muzealiów papierowych oraz mebli. W pomieszczeniach magazynowych zainstalowano nowoczesne, przesuwne i sterowane elektronicznie zestawy regałów o profilu dostosowanym do charakteru poszczególnych kolekcji²⁰.

Przecieranie szlaków

W Polsce szlaki dla nowatorskiego rozwiązania, jakim jest magazyn otwarty, przecierało Muzeum Historyczne Miasta Krakowa (od 2019 roku Muzeum Krakowa), które w 2024 roku obchodzi 125-lecie działalności. Prace nad przystosowaniem budynku niewykończonego skrzydła szkoły podstawowej, przekazanej przez Gminę Miejską Kraków, do

wymogów określonych dla pomieszczeń muzealnych trwały 10 lat. Efektem finalnym był otwarty w grudniu 2017 roku 18. oddział Muzeum Krakowa, jakim jest Thesaurus Cracoviensis – Centrum Interpretacji Artefaktów. W ten sposób po raz pierwszy w polskim muzealnictwie udało się zrealizować na tak dużą skalę postulat społecznej partycypacji w odniesieniu do przestrzeni magazynowych. W pewnym sensie impulsem do zintensyfikowania wysiłków było dwukrotne odrzucenie wniosków Muzeum Krakowa o dofinansowanie remontu budynku z funduszy unijnych.

Łatwiej budować niż remontować

Oddział jest zlokalizowany na obrzeżach miasta, na krakowskich Bielanych, w odległości około 10 km od głównej siedziby Muzeum. Atutem komunikacyjnym jest łatwy dostęp do miejskiej obwodnicy, co stanowi istotny argument z punktu widzenia transportu pomiędzy oddziałami. Wspomniana wyżej konieczność adaptacji już istniejącego budynku nastęrczała pewnych trudności i była czynnikiem zmuszającym do pogodzenia się z ograniczeniami natury technicznej. Tym niemniej osiągnięty efekt końcowy przeszedł pierwotne oczekiwania. W toku podejmowanych prac podniesiono dach gmachu oraz dobudowano 400 m kw. przyziemia, zwiększając powierzchnię użytkową do około 2 tysięcy m kw. W ramach trzech kondygnacji przygotowano pomieszczenia wyposażone w specjalnie zaprojektowane szafy, regały jezdne, komody oraz przeszkłone ekspozytory. W nich znalazło się miejsce dla około 200 tysięcy muzealiów, uporządkowanych zgodnie z konserwatorskimi wymogami przechowywania. Prace te poprzedził zmutny proces liczenia, mierzenia oraz ważenia eksponatów ze szczególnym uwzględnieniem obiektów wielkogabarytowych. Wszystko po to, by jak najdokładniej oszacować ilość miejsca oraz odpowiednio dostosować wyposażenie.

Tezaurus łączy w sobie działalność trzech jednostek organizacyjnych: centralnego magazynu zbiorów Muzeum Krakowa, specjalistycznych pracowni konserwatorskich oraz pracowni fotograficznej. Przez wszystkie piętra budynku przebiega pieczołowicie zaprojektowana trasa zwiedzania, której przejście umożliwia zapoznanie się z większością przechowywanych w magazynie zabytków. Różnorodność zastosowanych zabiegów dekoracyjnych i rozwiązań scenograficznych ma na celu ocieplenie wnętrza oraz nadanie im historycznego charakteru. Na przeszkleniach, szafach i komodach oraz w wybranych pomieszczeniach zastosowano nadruki odwzorowujące fragmenty przechowywanych kolekcji witraży, grafik, dzieł malarskich, tkanin oraz starodruków. W niszach dedykowanych poszczególnym zabytkom posłużono się ceglana okładziną ścian.

Poziom -1 – najcenniejsza kolekcja ukryta najgłębiej

Zasadniczą część powierzchni magazynowej na poziomie -1 zajmuje szczególnie cenna ze względu na charakter gromadzonych przez Muzeum Krakowa zbiorów kolekcja

¹⁹ *Otwarcie magazynu studyjnego muzealiów* [online]. Muzeum Budownictwa Ludowego, 25 listopada 2021 [dostęp 24 kwietnia 2024]. Dostępny w internecie: <https://muzeumolsztynek.pl/otwarciemagazynu-studyjnego-muzealiow/>.

²⁰ *Budowa centralnego magazynu zbiorów wraz z częścią ekspozycyjną i centrum edukacyjnym – etap I* [online]. Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu im. ks. Krzysztofa Kluka, 2024 [dostęp 24 kwietnia 2024]. Dostępny w internecie: <https://www.muzeumrolnictwa.pl/muzeum/realizowane-projekty/budowa-centralnego-magazynu-zbiorow-wraz-z-czescia-ekspozycyjna-i-centrum-edukacyjnym-etap-i>.

Przeszkłone szafy w magazynie rzemiosła artystycznego, fot. Mikołaj Niedojadło, 2024

Przeszkłony ekspozytor na poziomie -1, fot. Mikołaj Niedojadło, 2024

kilkuset szopek krakowskich. Znajdują się one w specjalnie zaprojektowanych skrzyniach, przystosowanych do transportu. Pomieszczenia magazynowe na tym poziomie mieszczą w sobie muzealia drewniane (głównie meble),

metalowe i kamienne (rzeźba, rzemiosło artystyczne) oraz ceramiczne (m.in. kolekcja kafli piecowych). Na przebiegającym przez całą długość budynku korytarzu, mającym być w pierwotnym zamysle architektonicznym korytarzem

Stara biblioteka, czyli magazyn grafiki, fot. Mikołaj Niedojadło, 2024

Zbrojownia, fot. Mikołaj Niedojadło, 2024

szkolnym, usytuowano trzy sporych rozmiarów przeszklone ekspoztory, w których prezentowane są przykłady mebli,

obiekty z kolekcji teatralnej oraz historii i sztuki Krakowa nowoczesnego.

Magazyn malarstwa, fot. Mikołaj Niedojadło, 2024

Thesaurus został pomyślany jako miejsce pracy naukowej i badawczej. W tym celu przygotowano pracownię multimedialną, wyposażoną w kilka stanowisk komputerowych z dostępem do sieci internetowej oraz do elektronicznej ewidencji zbiorów Musnet²¹. Pracownicy Muzeum Krakowa, a także innych instytucji przeprowadzają tu kwerendy i opracowują zbiory, przygotowując katalogi poszczególnych kolekcji.

Na tym poziomie zlokalizowano kawiarenkę, która również łączy w sobie kilka funkcji. Przeszklone szafy i wnęki są miejscem przechowywania artefaktów stanowiących wyposażenie kuchni oraz salonów krakowskich domów mieszczkańskich. W kawiarni goście mogą zatrzymać się na chwilę rozmów przy filiżance (tym razem już niebędącej historycznym artefaktem) herbaty.

Poziom 0 – skarbiec w sercu Skarbca

Na poziomie przyziemia znajdują się trzy wyjątkowe przestrzenie. Są to: Stara biblioteka, Arsenal oraz Skarbczyk²². W magazynie grafiki metalowe powierzchnie

sufflad komód zostały wyposażone w specjalną powłokę ogniotrwałą i bakteriobójczą.

Wyjątkowo okazale prezentuje się magazyn broni. W gablotach zastosowano oświetlenie LED, które nie emituje promieniowania UV, negatywnie wpływającego na przechowywane zbiory. Zasadą tą kierowano się w przypadku przestrzeni udostępnionych dla publiczności na wszystkich kondygnacjach budynku. Korytarz, podobnie jak na poziomie -1, został wykorzystany do posadwienia przeszklonego ekspozytora dużych rozmiarów. Prezentowana jest w nim głównie broń drzewcowa (m.in. halabardy, kosy, piki, hakownice).

Poziom 1 – centrala magazynowego dnia powszedniego

Na kolejnym piętrze Tezaurusa znajduje się magazyn malarstwa. W pomieszczeniu obrazy zawieszono na siatkach jezdnych. Aby jednak jak największa liczba dzieł malarskich dużych formatów mogła znaleźć odpowiednie miejsce, wykorzystuje się również powierzchnię ścian przestronnych korytarzy i klatek schodowych. W takiej

²¹ Malik Andrzej: *Projekt Udostępnianie i digitalizacja zbiorów 2D w Muzeum Historycznym Miasta Krakowa*. „Krzysztofony. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa” 2013, z. 31, s. 291.

²² Urbańska Bożena: *Thesaurus Cracoviensis – Centrum Interpretacji Artefaktów*. W: *Thesaurus Cracoviensis...*, s. 14. Poszczególne pomieszczenia magazynowe, zgodnie z przyjętą formułą,

opatrzone historycznymi nazwami, nawiązującymi do charakteru przechowywanych tam muzealiów. Mamy zatem Starą bibliotekę (magazyn grafiki), Arsenal (magazyn broni i uzbrojenia), Skarbczyk (magazyn gromadzący zbiory numizmatyczne i falerystyczne), Garderobę babci (magazyn prezentujący przedmioty codziennego użytku krakowian minionych epok) oraz Skład bławatny (magazyn tkanin).

Skład bławatny, czyli magazyn tkanin, fot. Mikołaj Niedojadło, 2024

Poziom specjalistycznych pracowni konserwacji, fot. Mikołaj Niedojadło, 2024

²³ Zientara Maria: *Kolekcja byłego Muzeum Lenina w Krakowie w zbiorach Muzeum Historycznego Miasta Krakowa. Muzealia związane z historią PRL*. „Światowid. Rocznik Muzeum PRL-u” 2015, t. 2, s. 47.

przestrzeni, w naturalny sposób wydzielonej przez boczną klatkę schodową, udało się ulokować m.in. kolekcję obrazów z Muzeum Lenina, zlikwidowanego w 1989 roku. Ekspozycje przekazano wówczas do Muzeum Historycznego Miasta Krakowa i włączono do zbiorów muzealnych oraz bibliotecznych²³. W Tezaurusie przechowuje się także poz-

stałe obiekty kolekcji leninowskiej, tworzące takie zespoły, jak zbiory artystyczne, rzemiosło, materiały aranżacyjne, zbiory filatelistyczne, fotografie, numizmaty oraz grafiki plakatową²⁴.

Przykłady obiektów muzealnych prezentowanych w pomieszczeniu nazwanym Garderobą babci reprezentują głównie kategorię mody, przenosząc zwiedzających w świat Krakowa minionych kilku stuleci. Logiczną i tematyczną ciągłość z omawianym fragmentem trasy zwiedzania stanowi niezwykle, jeśli chodzi o przykłady znajdujących się w nim obiektów, magazyn kostiumów teatralnych i tkanin, noszący nazwę Składu bławatnego.

Poziom 2 – klinika dla rzeczy

Pracownie konserwacji zbiorów Muzeum Krakowa rozpoczęły działalność w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku. Inwestycja mająca na celu zbudowanie nowoczesnego magazynu wraz z pracowniami konserwacji na miarę XXI wieku umożliwiła stworzenie nowoczesnego zaplecza konserwatorskiego²⁵. Obecnie na najwyższej kondygnacji budynku mają swoje pomieszczenia pracownie konserwacji: malarstwa, papieru i fotografii, mebli i rzemiosła, tkanin, metalu oraz dbająca o unikatową kolekcję MK pracownia konserwacji szopek krakowskich. Z pracownikami trzymającymi konserwatorską pieczę nad artefaktami papierowymi współpracuje warsztat introligatorski, działający w innej lokalizacji.

Zgodnie z pierwotnym projektem właśnie w budynku centralnego magazynu zbiorów znalazła swoją lokalizację pracownia fotograficzna. Takie jej umiejscowienie ma oczywisty wpływ na maksymalne skrócenie procesu wykonania dokumentacji fotograficznej dołączanej do cyfrowego rekordu w momencie wprowadzania do zbiorów nowych nabytków²⁶.

Pracownie konserwacji, wyposażone w nowoczesny sprzęt umożliwiający przeprowadzanie zaawansowanych zabiegów wykonywanych zarówno w samej instytucji, jak i we współpracy z kontrahentami zewnętrznymi, zostały pomyślane jako jednostki udostępniające tajniki warsztatowe szerszej publiczności. W przygotowanej ofercie edukacyjnej oddziału znajdują się zajęcia prowadzone przez fachowców z poszczególnych dziedzin. Do dorosłych uczestników skierowana jest oferta warsztatów pod nazwą *Klinika dla rzeczy*. Jest to cykl spotkań, podczas których prezentowane są obszary, metody oraz specyfika pracy w danej dziedzinie konserwacji na wybranych przykładach obiektów muzealnych. Ważnym elementem cyklu jest dzielenie się wiedzą i doświadczeniem z zakresu konserwacji i prewencji.

Łapanie drugiego oddechu

Pod względem liczby odwiedzających Thesaurus jest jednym z oddziałów Muzeum Krakowa z najniższą frekwencją. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest sam charakter oddziału oraz harmonogram jego funkcjonowania. Poniedziałek jest dniem wewnętrznym, przeznaczonym na prace magazynowe, porządkowanie i przygotowanie dokumentacji. We wtorki, środy i czwartki realizowane są wypożyczenia i zwroty. W te dni zabytki udostępnia się również

w ramach spisów, kwerend i przeglądów konserwatorskich. W piątki odbywają się zajęcia edukacyjne. Warsztaty i interaktywne lekcje muzealne są przygotowane zgodnie z podstawą programową dla poszczególnych poziomów edukacji. We współpracy z krakowskimi uczelniami organizowane są również wizyty studyjne. W sobotę magazyn otwiera się dla publiczności. W trakcie oprowadzania z przewodnikiem goście mogą poznać zarówno ideę samego Thesaurusa, jak również historię poszczególnych kolekcji muzealnych.

Działalność Centrum Interpretacji Artefaktów została zahamowana w wyniku kryzysu epidemicznego. Magazyn nie zdołał jeszcze rozwinąć skrzydeł, a już musiał zostać zamknięty dla zwiedzających. Po ponownym otwarciu upłynęło wiele miesięcy, zanim normalny ruch wrócił do poprzedniego poziomu. Wyraźcie uwidaczniają to statystyki. W roku 2019 Thesaurusa odwiedziły 782 osoby, w tym w muzealnych wydarzeniach edukacyjnych wzięło udział 615 osób. W 2022 roku było to odpowiednio 628 i 442 osoby. Intensyfikacja nastąpiła dopiero w ubiegłym roku. Zanotowano wówczas liczbę 858 zwiedzających, a uczestników zajęć edukacyjnych było 541. Zauważalny wzrost zainteresowania zarówno placówek edukacyjnych podstawowego poziomu, jak i gości indywidualnych pozwala żywić nadzieję, że zwykła tendencja zostanie utrzymana.

Popularnością cieszy się święto oddziału, którego patronem jest św. Mikołaj. Podczas *Thesaurusa z Mikołajem* można nie tylko zwiedzić magazyn w towarzystwie pracownika przebranego za biskupa, ale też obejrzyć przedmioty związane z obyczajowością bożonarodzeniową znajdujące się w zbiorach. Ponadto każdego roku przeprowadzane są warsztaty, podczas których uczestnicy (zarówno dzieci, jak i dorośli) mają możliwość własnoręcznego wykonania ozdób choinkowych na wzór tych, które niegdyś przystrajały wnętrza krakowskich domów, a dziś są już muzealnymi eksponatami. Hagiograficzne motywy opowieści o św. Mikołaju dają też asumpt do przekazania gościom oddziału przesłania, że zbiory muzealne nie biorą się znikąd. Oprócz zakupów czy przekazów są również ofiarowywane. Goście zapraszani na święto są zachęceni do wydobycia z domowych skarbców pamiątek związanych ze świętami Bożego Narodzenia (ozdób choinkowych, zdjęć, listów do św. Mikołaja), które mogłyby stać się częścią zbiorów, będąc wciąż jeszcze żywą pamiątką przeszłości.

Rok 2024 może okazać się przełomowy w historii. Wczesną jesienią oddział Thesaurus Cracoviensis współorganizował *Święto ulicy Księcia Józefa*, pomyślane jako impreza plenerowa przede wszystkim dla mieszkańców dzielnicy Zwierzyniec. Uczestnicy mieli możliwość zwiedzenia magazynu oraz obejrzenia znajdujących się w zbiorach pa-

²⁴ eadem: Leniniana. W: *Thesaurus Cracoviensis...*, s. 43.

²⁵ Per-Żywolewska Anna: Pracownie konserwacji zbiorów. W: *Thesaurus Cracoviensis...*, s. 61.

²⁶ Świączek Iwona: *O muzealnym magazynie...*, s. 57. W tym miejscu konieczne jest niewielkie sprostowanie informacji, którą podaje autorka tekstu. Pracownia digitalizacji nie znajduje się w budynku magazynu centralnego, ale w głównym gmachu Muzeum Krakowa, którym jest pałac Pod Krzysztofory.

Fasada budynku z murałem Mikołaja Rejsa, fot. Mikołaj Niedojadło, 2024

miątek związanych z osobą księcia Józefa Poniatowskiego oraz historią samego traktu²⁷. W czasie całodziennego imprezy zakończonej koncertem na terenie wokół siedziby muzeum i sąsiadującej szkoły podstawowej zorganizowano atrakcje dla dzieci i dorosłych, a do współudziału zaproszono lokalne firmy i instytucje miejskie.

Budynek TC jest atrakcyjnym miejscem jeszcze z innych powodów. Jednym z nich jest możliwość obejrzenia muralu zdobiącego fasadę gmachu, pomyślanego jako element podnoszący walory estetyczne obiektu. Autorem muralu jest Mikołaj Rejs, artysta aktywny w sferze sztuki ulicy, mający w swoim dorobku realizacje w przestrzeni miejskiej oraz krakowskich instytucjach kultury. Od 2024 roku w bezpośrednim otoczeniu Thesaurusa znajduje się skrytka geocachingowa, stanowiąca element cieszącej się coraz większą popularnością gry terenowej²⁸. Zabawa zachęca do wyjścia z domu i odwiedzenia miejsc interesu-

jących pod względem turystycznym, krajoznawczym czy kulturowym. Skrytki są też chętnie zakładane w sąsiedztwie lub bezpośrednio w budynkach instytucji kultury, co ma niewątpliwy walor edukacyjny. W przypadku tej konkretnej skrytki informacje są ukryte na wspomnianym muralu, ale bystre oko z łatwością może odnaleźć potrzebne dane. Już w pierwszych tygodniach po zarejestrowaniu została ona bardzo dobrze przyjęta w środowisku geocachingowym zarówno ze względu na jej walory estetyczne, jak i ciekawy sposób jej ukrycia. Świadczą o tym pozytywne wpisy na stronie internetowej skrytki.

Podsumowanie

Awangardowa idea magazynu otwartego dla publiczności spotyka się z bardzo pozytywnym odbiorem społecznym. Pod względem marketingowym działania zmierzające w tym kierunku rzuciły całkiem nowe światło na instytucje, które być może jawiły się jako skostniałe i niedostępne. Zyskały zatem muzea i zyskali odbiorcy oferty muzealnej. Ale nie tylko. Wreszcie na znacznie szerszą skalę została podkreślona i doceniona rola codziennej, żmudnej pracy muzealników, badaczy naukowych i konserwatorów. Nade wszystko zaś zostały docenione same zabytki. Stały się bliższe, żywsze. Przestrzeń magazynowa została oswojona wraz z całą jej przebogata zawartością. Jeśli chodzi o nazewnictwo, na dobre przyjął się już termin magazynu demonstracyjnego, stosowany zazwyczaj jako alternatywa dla szerszego określenia – magazynu otwartego dla publiczności²⁹. Jeśli przestrzeń składu magazynowego jest równocześnie miejscem, w którym odbywają się zajęcia edukacyjne lub realizowane są projekty badawcze, określa się go niekiedy magazynem studyjnym. Bez względu na stosowaną terminologię magazynów tego typu wciąż przybywa i kierunek ten należy postrzegać bardzo pozytywnie.

W grudniu 2024 roku oddział Thesaurus Cracoviensis będzie obchodził siódmą rocznicę działalności. Jest to okres stosunkowo krótki, pozwalający jednakże wysnuć pewne wnioski. Podstawowy z nich każde bardzo dobrze ocenić społeczny odbiór otwarcia dla publiczności magazynowych podwojów. Skarby dotąd ukryte, teraz pozwalają się odkryć. I nie chodzi tu wyłącznie o artefakty najstarsze bądź te najwyżej wyceniane na rynku antykwarycznym, ale o zwyczajne rzeczy, których obejrzenie zadziwia, wzrusza, a niekiedy zmusza do pogłębionej refleksji. Można zatem stwierdzić, że otwarcie się instytucji sprzyja otwarciu człowieka, uczy szerszego spojrzenia, zachęca do nieustannych poszukiwań, do wnikania w rzeczywistość na pierwszy rzut oka niewidoczną i sprawiającą wrażenie niedostępnej.

Bibliografia

Opracowania

Baudouin de Courtenay-Ehrenkreutz-Jędrzejewiczowa Cezaria: *Zakład Etnologii Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie i jego zadania*. Wilno 1933 [odb. „Balticoslavica. Biuletyn Inst. Nauk.-Badawcz. Europy Wsch. w Wilnie” 1933, t. 1, s. 75–98], s. 87–96.

²⁷ Urbańska Bożena: *Thesaurus Cracoviensis – Centrum Interpretacji Artefaktów. Geneza, problemy, obawy. Ewaluacja (nie)obiektywna projektu*. „Krzysztoforzy. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa” 2023, z. 41, s. 218.

²⁸ Szacuje się, że w geocaching gra obecnie kilka milionów ludzi we wszystkich kontynentach. Na całym świecie jest ponad 3 mln aktywnych skrytek w 191 krajach. Od 2000 r. zarejestrowano ponad 600 mln znalezień. W Polsce jest już ponad 50 tys. aktywnych użytkowników. Jeśli chodzi o Kraków, na terenie samej aglomeracji działa ponad 1200 aktywnych skrytek, zob. *Experience it all. More geocaches, more fun, more with Premium* [online]. Groundspeak, Inc. DBA Geocaching [dostęp 16 kwietnia 2024]. Dostępny w internecie: <https://www.geocaching.com/sites/education/en/premium-membership>.

²⁹ Zarys idei tzw. muzeów demonstracyjnych i laboratoryjnych znaleźć można w: Baudouin de Courtenay-Ehrenkreutz-Jędrzejewiczowa Cezaria: *Zakład Etnologii Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie i jego zadania*. Wilno 1933 [odb. „Balticoslavica. Biuletyn Inst. Nauk.-Badawcz. Europy Wsch. w Wilnie” 1933, t. 1, s. 75–98], s. 87–96.

- Biuletyn Inst. Nauk.-Badawcz. Europy Wsch. w Wilnie” 1933, t. 1]
- Czop Janusz: *Centralny Magazyn Zbiorów Muzealnych – nowe zadanie Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zabytków*. „Muzealnictwo” 2019, nr 60, s. 92–102
- Dana John Cotton: *The Gloom of the Museum*. Vermont 1917
- Gorządek Ewa: *Kurator Magazynu Studyjnego Kolekcji w CSW – pokazujemy to, co ukryte*. Rozm. przepr. Anna Bernat [online]. Dzieje.pl, 26 czerwca 2022 [dostęp 21 kwietnia 2024]. Dostępny w internecie: <https://dzieje.pl/kultura-i-sztuka/kurator-magazynu-studyjnego-kolekcji-w-csw-pokazujemy-co-ukryte>
- Kisters Sandra: *The Collection within easy reach: the concept of an open Depot*. In: *Depot Boijmans van Beuningen: special opening edition*. Ed. Sandra Kisters, Esmee Postma. Rotterdam 2021, pp. 62–65
- „Kultura i Dziedzictwo Narodowe w 2022 r.” 2023
- Malik Andrzej: *Projekt Udostępnianie i digitalizacja zbiorów 2D w Muzeum Historycznym Miasta Krakowa*. „Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa” 2013, z. 31, s. 291–296
- Michalski Stefan: *Agent of Deterioration: Incorrect Temperature* [online]. Canadian Conservation Institute, 17 maja 2018 [dostęp 4 kwietnia 2024]. Dostępny w internecie: <https://www.canada.ca/en/conservation-institute/services/agents-deterioration/temperature.html>
- Niezabitowski Michał: *Wstęp*. W: *Thesaurus Cracoviensis – Centrum Interpretacji Artefaktów*. Red. Marcin Baran, Anna Bednarek. Kraków 2018, s. 5–7
- Pawlak Agnieszka: *Magazyny zbiorów otwarte dla publiczności – nowa koncepcja profilaktyki muzealnej* [online]. Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie [dostęp 23 kwietnia 2024]. Dostępny w internecie: https://wilanow-palac.pl/magazyny_zbiorow_otwarte_dla_publicznosci_nowa_koncepcja_profilaktyki_muzealnej
- Per-Żywolewska Anna: *Pracownie konserwacji zbiorów*. W: *Thesaurus Cracoviensis – Centrum Interpretacji Artefaktów*. Red. Marcin Baran, Anna Bednarek. Kraków 2018, s. 61–63
- Świąch Iwona: *O muzealnym magazynie rzeczy*. „Zbiór Wiadomości do Antropologii Muzealnej” 2020, nr 7, s. 43–60
- Urbańska Bożena: *Thesaurus Cracoviensis – Centrum Interpretacji Artefaktów*. W: *Thesaurus Cracoviensis – Centrum Interpretacji Artefaktów*. Red. Marcin Baran, Anna Bednarek. Kraków 2018, s. 9–14
- Urbańska Bożena: *Thesaurus Cracoviensis – Centrum Interpretacji Artefaktów. Geneza, problemy, obawy. Ewaluacja (nie)obiektywna projektu*. „Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa” 2023, z. 41, s. 213–218
- Zaucha Tomasz: *Depot. Nowy magazyn w Museum Boijmans Van Beuningen w Rotterdamie*. „Muzealnictwo” 2022, nr 63, s. 32–33
- Zientara Maria: *Kolekcja byłego Muzeum Lenina w Krakowie w zbiorach Muzeum Historycznego Miasta Krakowa. Muzealia związane z historia PRL*. „Światowid. Rocznik Muzeum PRL-u” 2015, t. 2, s. 47–65
- Zientara Maria: *Leniniana*. W: *Thesaurus Cracoviensis – Centrum Interpretacji Artefaktów*. Red. Marcin Baran, Anna Bednarek. Kraków 2018, s. 43

Strony internetowe

- Budowa centralnego magazynu zbiorów wraz z częścią ekspozycyjną i centrum edukacyjnym – etap I* [online]. Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu im ks. Krzysztofa Kluka, 2024 [dostęp 24 kwietnia 2024]. Dostępny w internecie: <https://www.muzeumrolnictwa.pl/muzeum/realizowane-projekty/budowa-centralnego-magazynu-zbiorow-wraz-z-czescia-ekspozycyjna-i-centrum-edukacyjnym-etap-i>
- Centrum Konserwacji Wraków Statków* [online]. Narodowe Muzeum Morskie w Gdańsku, 2021 [dostęp 28 kwietnia 2024]. Dostępny w internecie: <https://nmm.pl/centrum-konserwacji-wrakow-statkow/>
- Experience it all. More geocaches, more fun, more with Premium* [online]. Groundspeak, Inc. DBA Geocaching [dostęp 16 kwietnia 2024]. Dostępny w internecie: <https://www.geocaching.com/sites/education/en/premium-membership>
- Magazyn studyjny, czyli muzeum od kuchni* [online]. Centralne Muzeum Włókiennictwa w Łodzi, 2017 [dostęp 21 kwietnia 2024]. Dostępny w internecie: <https://cmwl.pl/public/informacje/magazyn-studyjny-czyli-muzeum-od-kuchni,103>
- Magazyny studyjne rzeźby XX i XX wieku* [online]. Muzeum Narodowe w Warszawie [dostęp 23 kwietnia 2024]. Dostępny w internecie: <https://www.krolikarnia.mnw.art.pl/kolekcje/magazyny-studyjne/>
- Misja i strategia* [online]. Muzeum Krakowa, 2024 [dostęp 2 kwietnia 2024]. Dostępny w internecie: <https://muzeumkrakowa.pl/misja-i-strategia>
- Nominacja do tytułu „Budowa XXI w.”. Głosowanie na nowy magazyn Muzeum Wsi Lubelskiej* [online]. Muzeum Wsi Lubelskiej, 13 kwietnia 2023 [dostęp 24 kwietnia 2024]. Dostępny w internecie: <https://skansen.lublin.pl/pl/aktualnosci/nominacja-do-tytulu-budowa-xxi-w-glosowanie-na-nowy-magazyn-mwl/>
- Otwarcie magazynu studyjnego muzealiów* [online]. Muzeum Budownictwa Ludowego, 25 listopada 2021 [dostęp 24 kwietnia 2024]. Dostępny w internecie: <https://muzeumolsztynek.pl/otwarcie-magazynu-studyjnego-muzealiow/>
- Park rzeźby* [online]. Muzeum Narodowe w Warszawie [dostęp 23 kwietnia 2024]. Dostępny w internecie: <https://krolikarnia.mnw.art.pl/o-krolikarni/park-rzezyby/>
- Rewitalizacja dawnej łaźni Gwarek* [online]. Centralne Muzeum Śląskie, 2022 [dostęp 24 kwietnia 2024]. Dostępny w internecie: <https://muzeumslaskie.pl/rewitalizacja-dawnej-lazni-gwarek/>